

« zurück blättern vor »

STRYCH subst. m. (f.), ab 1418; auch *strycha*, *sztrych*. **1)** ‘Streifen auf einem Wappen, der sich farblich vom Hintergrund des Schildes abhebt’ – ‘pas, pręga w herbie, wyróżniająca się barwą od tła tarczy’: 1418 RTH VI 26, STP *Primum clenodium partis sui... vlg. s[t]rich rubeus per clypeum album*. o [LBel.] 1439 AKH III 343, STP *Produxit nobilem Petrum... eiusdem armorum Nabry, portantes trzy strychy, post matrem*. – nur STP. **2)** ‘Stoff, der als Futter oder farbiger Besatz benutzt wird’ – ‘tkanina używana na podszewki lub kolorowa obszywka’: 1429 StPPP II nr 2249, STP *Mathias sartor... hic coram iudicio pro primo primo exhibuit tunicam nigram damaszcową cum strich wspaniski subductam*. o [LBel.] 1471 MPKJ V 131, STP *Penulam, id est vestem sine palium cum longius fimbriis vel erat vestis consularis, qua consules utebantur Romani vel cui condonata fuit sicut hodie strichi de Hispania uel Anglia*. – nur STP. **3)** ‘Brettchen oder Walze zum Glattstreichen von schüttbaren Stoffen’ – ‘deszczulka lub wałek do wyrównywania miary ciał sypkich’: 1460 MMAe XVI nr 566, STP *Exposerunt, quomodo plebanus... non vult recipere missalia in mensura simili, unum chorum similem al. rowno et alium pod strich*. o 1528 Mymer¹ [29 2], SPXVI *Radius. Streycholc. Strich*. o 1564 BielKron 331, SPXVI *Zawždy mu wirzch wbędzie zawždy pod ftrych mierzy*. o 1594 SarnStat 281, SPXVI *Korce [...] mąią bydz [...] pod ftrych mierzoné*. o (1619) 1629 Rys. Ad. 47, L *Nie Zmudzka beczką furyi mierzą, Krakowfkim korcem, i to pod stryech*. o 1696 Pot.Pocz. 113, L *Nie radziłbym ci głowy podnosić nad korzec, Żebyś nie wziął w nią według przypowieści strychem*. o [LBel.] (1784) 1787 Ostr.Pr.Cyw. 2 315, L *Wymiar zboża przez przedaiącego, i to strychem czynić się ma*. – STP, SPXVI, L, SWIL, SW, DOR (daw.). **4)** ‘alter Mann, Bettler’ – ‘starzec, żebrak’: 1528 Mymer¹ 22, SPXVI *Decrepitus. Altman. Strych*. o 1564 Mącz 357d, SPXVI *Rogator, Zebrak / ftrych / vbogi*. o (1663) 1922 J.B.Zim.Siel. 165 *strychy zgrzybiałe, baby niewidome [...]*. o [LBel.] 1783 Zabł.Amf. 37, L *Czyż ia to już mam minę strycha, staréy baby, Żeby mnie nie uściskać?* – SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR (daw.). **5)** ‘Stock zum Zeichnen im Sand’ – ‘pręt do rysowania figur na piasku’: [hapax] 1532 BartBydg 128b, SPXVI *Radius, est virga, qua geometri figuras faciunt in supposito pulvere, strich*. – nur SPXVI. **6)** ‘Art und Weise; Gestalt’ – ‘sposób; kształt’: 1558 GliczKsiąż N5, SPXVI *kthorymy obyczaiem á ftrychem myałby sie myć przeciwko ludzyom*. o 1564 Mącz 43c, SPXVI *Euripides więcey orátorskim ftrychem pifze niżli Sophoctes [!]*. o (†1584) 1590 KochFrag 49, SPXVI *aby oycowfkim ftrychem sie spráwuiąc / do tegóz záchowania [...] przyść kiedy mogli*. o (1611) 1768 Gwagn. 174, L *Mury te dawnym strychem budowane*. o (1691) 1907 Pot.Ogr.Fr.1 295

Czemuż gęba, czemuż goła broda? Leb kudłaty? Gdzież on wąs staropolskim strychem? o [LBel.] (1830) 1882 Mochn.Lit. 5, DOR *Za dawnych czasów, nie mówię – w zapadłej starożytności, ale w Europie chrześcijańskiej, umiejętność szła innym strychem; w ciałniejszych mieściła się szrankach niżeli teraz.* – SPXVI, MAĆZ, CN, TR, L, SWIL (fig. prze.), DOR (daw.). **7)** ‘Linie, Streifen, Strieme, Narbe’ – ‘kreska, pręga, blizna’: 1564 MAĆZ 127a *Strefa, Linia / Sztrich.* o 1588 Calep 811a, SPXVI *Plagosis – Pełni ran fztrichow zbity.* o (1675) 1679 Haur Ek. 174, L *Flisi, gdy statek uwięźnie na haku, to albo na strych biiq, albo laskami dobywaiq, albo kołuiq.* o vor 1812 Mag.Mskr., L *Strychy ciągnąc u malarza, t.i. liniie ciągnąc pęzlem.* o 1938 Rocz.Lit. s.154, DOR *Tłumacz jeszcze raz przejrzał swoją dawniejszą pracę, tu i owdzie jakiś sztrych poprawił lub usprawnił.* – SPXVI, MAĆZ, L, SWIL, SW, DOR (daw.). **8)** ‘Zug, Folge, ununterbrochene Tätigkeit’ – ‘ciąg, nieprzerwane działanie’: 1564 Maćz 461a, SPXVI *Tractim, Yednym cugiem / pędem / ftrichem / długo bes przestanku.* o (1691) 1907 Pot.Ogr.Fr.2 405 *Zdrowia mi życzycz wina tak wielkim kielichem, Moj kochany sąsiedzie, pijąc do mnie strychem?* o 1782–1792 Pam.85 1, 868, L *Jeden strych maiq wszystkie wioliny, iedno zadęcie instrumenta wszyftkie, tak iż słyszac około 40, myślałem, że ieden tylko nadzwyczajny instrument.* o vor 1812 Mag. Mskr., L *Liga znaczy, iż bez uniesienia ręki następnie iednę po drugiey notę uderzyć potrzeba na klawiszach, na fkrzypcach zaś iednym strychem.* o [LBel.] (†1915) 1949 Jez cyt. Dor. Jez. 344, DOR *Jazda szła gładko, jednym, jak to powiadają, strychem, aż do karczemki, przy której popas wypadł.* – SPXVI, MAĆZ, L, SWIL, DOR (daw.). **9)** ‘Glattstreichen des Getreides in Meßgefäßen; Getreidemäß’ – ‘wyrównywanie zboża w miarach; miara zboża’: vor 1764 TR *miara pod ftrych.* o (1777–1791) 1903 Staszic *Dzien. I 276, DOR Wypróbowno wiele na tyle a tyle gruntu pada miarek zboża od miarki, zatem która ćwierć strycha albo korca naszego czyni, na dobrym gruncie, dwa złote cesarskie.* – TR, L, SWIL, SW, DOR (daw.). **10)** ‘halbrundes Holz an einem Blasebalg’ – ‘drewniany element w kształcie półksiężyca, umieszczony koło miechu kowalskiego’: TR (Bergw.), L, SWIL (górn.), SW (gór.). ◊ **Var:** *strych* subst. m., 1418 RTH VI 26, STP – STP, SPXVI, MAĆZ, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR (daw.); *strycha* subst. f., (†1849) 1949 Słow.Król 290, DOR o [LBel.] †1849 Słow., SW – SWIL, SW, DOR (daw.); *sztrych* subst. m., 1564 Maćz 127a, SPXVI o [LBel.] 1938 Rocz. Lit. s.154, DOR – SPXVI, MAĆZ, SWIL, SW, DOR (przestarz.). ◊ **Etym:** **1)** mhd. *strich* subst. m., ‘Linie’, LEX, nur für Inh. **7. 2)** nhd. *Strich* subst. m., ‘in der Heraldik: Streifen, Band, Balken; Borte, Besatz; Werkzeug zum Abstreichen; charakteristische Darstellungsart; geschriebene, gezeichnete Linie; Handlung des Streichens, ununterbrochene Bewegung, Tätigkeit des Streichens mit einem Gerät; Führen des Bogens über ein Streichinstrument;

Abstreichen der überschüssigen Menge vom Hohlmaß', GRI, nur für Inh. 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9. ◊ **Hom:** *strych* subst. m., 'Dachboden', bel. seit 1487, STP, zuerst geb. TR. ◊ **Der:** *strychow* adj., [hapax] 16. Jh. SPXVI, nur für Inh. 4; *stryszek* subst. m., [hapax] 16. Jh. SPXVI, nur für Inh. 4; *strychowy* adj., (1611–1640) 1735 Vol. Leg. 3 200, L, zuerst geb. L, nur für Inh. 3; *strychacz* subst. m., 'jmd., der mit dem Strichholz die Kornschefel usw. glattstreicht', zuerst geb. TR, nur für Inh. 3, 9; *stryszek* subst. m., 'Nußknacker', zuerst geb. TR. ❖ Alle Inhalte, außer 4, 5, 6 und 9, wurden zu unterschiedlichen Zeiten aus dem Deutschen übernommen. Die Herkunft von Inhalt 4 ist unklar (und gehört vielleicht nicht hierher); *stryszek* 'Nußknacker' ist jedenfalls eine Ableitung davon, vgl. bei LINDE: *stryszek*, *Dziadek*, *orzechotom*. Inhalt 6 ist eine metaphorische Verwendung von Inhalt 7: 'der Strich eines Malers, eines Schreibers, d. h. die charakteristische Art zu zeichnen, zu schreiben usw.'. Zum Inhalt 7, Beleg von (1675) 1679 Haur Ek. bemerkt LINDE: *wprost biją*, also 'einen geraden Strich oder sogar Schlag machen' (vgl. den Beleg von 1588 Calep[[inus]], SPXVI 'Strieme' → 'Schlag'). Vgl. auch ↑*strychować* und ↑*strychulec*.

« zurück blättern vor »